

บทคัดย่อ

การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงโหยหาอดีต : กรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑ์

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงโหยหาอดีตและการตีความ และสื่อความหมายงานมรดกวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์เอกชน กรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑ์ ผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิง ลึกพบว่าการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงโหยหาอดีตของบ้านพิพิธภัณฑ์ เป็นการดำเนินงาน ที่ไม่ได้แสวงผลกำไรและดำเนินงานในลักษณะของครอบครัว มีการจัดการเชิงธุรกิจ เพื่อหารายได้สนับสนุนการดำเนินงานในพิพิธภัณฑ์ นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ ที่ใช้ในการจัดแสดงได้ รูปแบบและเนื้อหา มีการจัดทำโดยจำลองรูปแบบของตลาดในอดีต สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้จัดทำ และสามารถตอบสนองความ รุ้สึกโหยหาอดีตของนักท่องเที่ยว ตามหลักของการตีความและสื่อความหมายงานมรดก วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

Abstract

Nostalgic Museums: a Case Study of House of Museums

This research aims to study the management style of nostalgic museums, including the interpretation and communication of meaning in 'cultural heritage in a museum'. The research was conducted, by case study, on the House of Museums (a private museum in Bangkok). Documentary research, participant observations and in-depth interviews were all used in this study. Some key features of the management of this nostalgic museum by House of Museums revealed: 1) a non-profit and family-styled operation; 2) business management focused on generating financial support for the museum; 3) visitors were given the opportunity to interact with displays; 4) an ancient-market theme and content. The latter was seen to enhance the tourists understanding of the museum's goals and objectives; while their nostalgia can be satisfied according to the principle of interpretation and communication of meaning of cultural heritage.

การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงโหยหาอดีต: กรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑ์

มงคลรัตน์ มหَمَّدชอและ*

บทนำ

การสะสมส่วนบุคคล ความสนใจของคนที่จะสะสมวัตถุเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ติดตัวมา กับทุกคน อันเกิดจากอารมณ์ชื่นชอบในสิ่งของต่างๆ ที่ตนเองสนใจและต้องการเก็บ ของเหล่านั้นไว้ชื่นชม รวมทั้งเกิดจากความรูสึกร่วมบางอย่าง ในการเก็บรักษาส่งของ ที่เป็นตัวแทนของวิถีชีวิตแบบเดิมที่สูญหายไปแล้วจะสังเกตได้ว่าคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ ก็ไม่ใช่คนรวย แต่เป็นชนชั้นกลางที่พอจะมีฐานะ และใจรัก เป็นผู้ที่แลเห็นอดีตและ ต้องการนำภูมิปัญญาและความรู้ในอดีตมาเผยแพร่ ซึ่งจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการมุ่งสร้างความสำเร็จในระบบทุนนิยม จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคม อุตสาหกรรม ทำให้เกิดความรู้สึกโหยหาต้องการหวนกลับไปหาวิถีชีวิตท้องถิ่น อดีต ที่รุ่งเรืองเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์เอกชนส่วนใหญ่เป็นประเภทที่ใช้ วัตถุเป็นตัวแทนเพื่อร้อยพันภาพอดีตที่เกิดขึ้นมา (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ มหาชน), 2547, น.39) ปรากฏการณ์โหยหาอดีตได้ก่อตัวอย่างมีระบบในทุกขั้นตอน ของชีวิต โดยเฉพาะของชนชั้นกลางในเมืองหลวง และจากปรากฏการณ์นี้ก็ได้ทำให้ วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าด้านการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ ทำให้พบว่าธุรกิจ โหยหาอดีตกำลังได้รับความนิยมมากในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์ ตลาดเก่า และ พิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์เอกชนที่เกิดจากการ

* นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สะสมวัตถุจากเหตุผลข้างต้น ตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ที่ตอบสนองปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยที่ควรค่าแก่การศึกษา ก็คือ บ้านพิพิธภัณฑ์

บ้านพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่เก็บรวบรวมและจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของชาวเมืองชาวบ้านในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ขึ้นไป เนื้อหาและรูปแบบการจัดแสดงคือ การจำลองตลาดในอดีต โดยจัดเป็นร้านต่างๆ เช่น ร้านขายของเล่น ร้านตัดผม เป็นต้น(เอนก นาวิกมูล,2544,น.8) พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เปิดดำเนินการมาเป็นเวลา 10 ปี และประสบความสำเร็จเป็นที่รู้จักทั่วไป ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการจัดการพิพิธภัณฑ์เอกชนหรือพิพิธภัณฑ์ส่วนตัวโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์โหยหาอดีตที่มีการจัดการอย่างไร ทั้งเรื่องขั้นตอนในการจัดแสดง การดูแลรักษา ค่าบำรุงพิพิธภัณฑ์ต่างๆ การประชาสัมพันธ์ ในกระแสที่สนับสนุนให้มีการจัดพิพิธภัณฑ์ภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทบ้างหรือไม่ และถึงแม้ว่าการกระแสนิยมของโหยหาอดีตจะไม่มีวันหมดลงไป พิพิธภัณฑ์เอกชนหรือพิพิธภัณฑ์เหล่านี้จะเลื่อนหายไปกับกระแสของสังคมด้วยหรือไม่ เมื่อผู้บริโภคมีทางเลือกในการสนองความต้องการโหยหาอดีตของตนในรูปแบบอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวตลาดเก่า เป็นต้น และจะทำการศึกษาผ่านการตีความและสื่อความหมายว่าสารของเจ้าของพิพิธภัณฑ์ที่นำเสนอในรูปแบบของวัตถุและรูปแบบการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์นั้นจะสามารถส่งไปยังผู้บริโภคได้มากหรือน้อยเพียงใด ผู้บริโภคมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และเกิดความรู้อารมณ์ร่วมกับบริบทของแต่ละพิพิธภัณฑ์อันนำไปสู่การสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์คงอยู่ต่อไปอย่างไร

คำสำคัญ : การโหยหาอดีต การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ ธุรกิจโหยหาอดีต ความจริงแท้

Key words : Nostalgia, Consumption of sign, Business of Nostalgia, Authenticity

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงโหยหาอดีต
2. เพื่อศึกษาการตีความและสื่อความหมายงานมรดกวัฒนธรรมใน

พิพิธภัณฑ์

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบผสมที่ใช้ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร การศึกษาภาคสนาม(Field Research) การสังเกตการณ์ (Observation) และ

การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ เจ้าของพิพิธภัณฑ์และผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์จำนวน 52 คน

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูล ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์จำนวน 52 คน ซึ่งแยกเป็นเพศชายจำนวน 23 คน และเพศหญิงจำนวน 29 คน ในการจำแนกตามเพศนั้น จากจำนวนของเพศหญิงที่สูงกว่าเพศชายไม่ได้หมายความว่าเพศหญิงจะมีความรู้สึกโหยหาอดีตมากกว่าเพศชาย ทุกเพศสามารถโหยหาอดีตได้จากปัจจัยต่างๆ ที่กระตุ้นความรู้สึกโหยหาอดีต เช่น ปัจจัยทางด้านอารมณ์ จากการเก็บข้อมูลพบว่านักท่องเที่ยวเพศชายและเพศหญิงมีความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้ย้อนกลับไประลึกถึงความทรงจำในอดีต นอกจากนี้จากจำนวนที่มากกว่าของเพศหญิงก็เนื่องมาจากผลของการเก็บข้อมูลของผู้ศึกษาที่เพศหญิงสะดวกที่จะให้คำตอบมากกว่าและมีลักษณะของผู้เล่าเรื่องที่มากกว่าเพศชาย แต่เพศชายก็มีความสนใจในการจัดแสดงและมีการพูดคุยภายในกลุ่มของตนเองมากกว่า

สำหรับข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามอายุนั้น จะพบว่าอายุของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คือ อยู่ในช่วงอายุ 25 – 34 ปี และ 35 – 44 ปี ช่วงอายุได้สะท้อนปัจจัยของการโหยหาอดีตเนื่องจากการโหยหาอดีตเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้คนยังคงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้เมื่อต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในวัฏจักรของชีวิต เช่น อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปจากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่น จากวัยรุ่นไปสู่วัยผู้ใหญ่ จากสถานะโสดไปเป็นสมรส จากคู่สมรสไปเป็นบิดามารดา เป็นต้น ดังนั้นแนวโน้มที่จะเกิดความรู้สึกโหยหาอดีตจึงเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงชีวิตของแต่ละคน(Susan L.Holak,William J.Havlena,1992,page2) ซึ่งจากช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างจะเห็นว่าช่วงอายุส่วนใหญ่คือ 25 – 34 ปีและ 35 – 44 ปีนั้น เป็นช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนสถานะจากนักศึกษามาเป็นคนในวัยทำงาน จากสถานะโสดไปเป็นสมรสหรือจากคู่สมรสไปเป็นบิดามารดา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้รู้สึกโหยหาอดีตได้ หรืออาจจะมาจากการที่เป็นกลุ่มคนที่มีการก้าวข้ามและอยู่ในวัยแสวงหาสิ่งท่องเที่ยวใหม่ๆ และมาจากการมีประสบการณ์ตรงกับวัตถุต่างๆ ที่เคยเห็น เคยใช้ บ้านพิพิธภัณฑ์จึงเป็นสถานที่ที่ตอบสนองความต้องการในด้านนี้ได้เช่นกัน นอกจากนี้จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุที่มากที่น้อยที่สุดคือ 45 ปี

ขึ้นไปนั้น พบว่าจุดประสงค์ของการมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑณ์ก็มาจากการที่ได้รับการประชาสัมพันธ์จากคนในครอบครัวคือ ลูก หลาน ว่ามีสถานที่ที่รวบรวมสิ่งของในอดีตของกลุ่มตัวอย่างนี้ จึงเกิดความสนใจที่จะเดินทางมาเที่ยวซึ่งนอกจากจะเป็นการตอบสนองความรู้สึกโหยหาอดีตของตนเองแล้ว ยังกล่าวว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของตนเองให้ลูกหลานเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผ่านวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑณ์ จากการที่กลุ่มตัวอย่างนี้มีจำนวนน้อยที่สุดอาจวิเคราะห์ได้ว่าวัตถุการจัดแสดงในบ้านพิพิธภัณฑณ์อาจเป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างเคยสัมผัสและอยู่ในช่วงเวลาของกลุ่มตัวอย่าง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างก็มีความต้องการที่จะย้อนกลับไปโหยหาอดีตในช่วงเวลาที่เก่ากว่านั้นซึ่งอาจจะไม่ได้ร่วมสมัยเดียวกับตนเช่น การไปเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา สุโขทัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่างๆ เป็นต้น ซึ่งก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความต้องการในลักษณะเดียวกันของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม (อายุ 25 – 44 ปี และ 45 ปีขึ้นไป) ว่ามีความต้องการโหยหาอดีตในช่วงเวลาที่ตนเองไม่ได้สัมผัส แต่การโหยหาอดีตเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อระหว่างคน สิ่งของ และเหตุการณ์ในอดีตเข้าด้วยกันนั่นเอง นอกจากนี้ในช่วงอายุ 45 ปีขึ้นไปถือได้ว่าเป็นช่วงอายุที่อยู่ในช่วงของวัยกลางคนและวัยเกษียณก็จะมีความรู้สึกโหยหาอดีตมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถนำมาวิเคราะห์ในกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุต่ำกว่า 25 ปีได้เช่นเดียวกันว่า ในกลุ่มนี้อาจจะไม่ใช่กลุ่มที่มีประสบการณ์ตรงกับวัตถุที่จัดแสดงมาก่อน แต่เป็นกลุ่มที่ได้รับการกระตุ้นการโหยหาอดีตจากสิ่งที่ได้รับรู้มา เช่น การชมภาพยนตร์เรื่องน้ำท่วมกรุงเทพ ฯ 2485 ก็ทำให้เห็นภาพในอดีตที่ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวถ่ายทอดให้ฟัง ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างนี้ได้รับความรู้และการตอบสนองการโหยหาอดีตผ่านการจัดแสดงในบ้านพิพิธภัณฑณ์เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุอื่นๆ

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามระดับของการศึกษานั้นพบว่าส่วนใหญ่คือ อยู่ในระดับปริญญาตรีและรองลงมาคือระดับสูงกว่าปริญญาตรี จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างในการจำแนกตามอายุกล่าวคือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑณ์นั้นเป็นนักท่องเที่ยวที่เป็นชนชั้นกลางในสังคม มีการทำงานที่เป็นหลักแหล่ง มีรายได้ที่มั่นคง และมีเวลาว่างเพียงพอที่จะหาสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนในวันหยุด จากข้อมูลการศึกษาเพิ่มเติมพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้เดินทางท่องเที่ยวสถานที่อื่นๆ เช่น ตลาดสามชุก ตลาดอัมพวา ร้านอาหาร

เพลินวาน เป็นต้น ซึ่งสถานที่เหล่านี้ตอบสนองการโหยหาอดีตเช่นเดียวกับบ้านพิพิธภัณฑ แสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑคือ ต้องการหาสถานที่ที่สามารถตอบสนองการโหยหาอดีตเพิ่มเติมจากแหล่งเดิมที่เคยไปเยี่ยมชม สถานที่เหล่านี้สามารถสร้างความเพลิดเพลินเหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจจากภาวะกดดันต่างๆ ที่ได้ประสบมาจากการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ความกดดันจากการทำงาน เศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น ในขณะที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ที่เคยได้เรียนรู้มาก็เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเห็นสถานที่จริงอย่างที่เคยได้รับรู้มา นำมาต่อยอดจากจินตนาการที่เคยคิดไว้ และยังแสดงถึงการเข้าถึงสื่อประชาสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ของพิพิธภัณฑ กล่าวคือ มีความสามารถที่จะค้นหาแหล่งท่องเที่ยวในอินเทอร์เน็ตและสะท้อนความเป็นนักอ่านและความสนใจเฉพาะด้านทางประวัติศาสตร์ผ่านงานของคุณอเนก นาวิกมูล จึงทำให้สนใจที่จะมาเยี่ยมชมบ้านพิพิธภัณฑในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างบางรายยังได้ให้ความคิดเห็นว่าเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้คนมาเที่ยวพิพิธภัณฑ กล่าวคือ หากเศรษฐกิจดีก็จะมีแรงจูงใจให้คนเดินทางท่องเที่ยว หากช่วงใดเศรษฐกิจตกต่ำคนก็จะหารายได้หรือประหยัดมากกว่าที่จะท่องเที่ยว ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นภาวะการโหยหาอดีตจะชัดเจนเมื่อบุคคลนั้นมีฐานะเพียงพอที่จะหวนคิดถึงอดีตและมีกำลังซื้ออันมาจากรายได้ที่มั่นคงของตนเองที่จะนำพาตนเองไปสถานที่ที่สามารถตอบสนองการโหยหาอดีตของตนเองได้ ซึ่งก็คือชนชั้นกลางของประเทศที่มีการศึกษาและรายได้มั่นคงนั่นเอง

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามที่อยู่อาศัยปัจจุบันและจำแนกตามที่อยู่ตามภูมิลำเนาเดิม นั้น ก็เป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนข้อมูลของนักท่องเที่ยวคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เป็นคนกรุงเทพมหานครก็คือชนชั้นกลางในสังคมเมืองหลงจากข้อมูลที่กำลังมาแล้วข้างต้น มีความต้องการที่จะหาสถานที่พักผ่อนที่สามารถตอบสนองการโหยหาอดีตที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก ซึ่งบ้านพิพิธภัณฑสามารถตอบสนองความต้องการในส่วนนี้ได้ เพราะตั้งอยู่บริเวณชานเมืองสะดวกในการเดินทางมาเยี่ยมชม ส่วนนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในปริมณฑลนั้นก็มาด้วยเหตุผลที่สอดคล้องกับข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้นเช่นกัน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างจังหวัดหรือภูมิลำเนาเดิมเป็นชาวต่างจังหวัดนั้น ก็คือกลุ่มคนที่ต้องการมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑจริงๆ เพื่อต้องการที่จะศึกษารูปแบบของบ้านพิพิธภัณฑไปจัดการในแหล่ง

มรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาเดิมที่เป็นชาวต่างจังหวัดก็ยิ่งเข้าถึงภาวการณ์โหยหาอดีตส่วนบุคคลของตนเองผ่านวัตถุที่จัดแสดง เช่น นักท่องเที่ยวบางคนเห็นตัวรถไฟก็ทำให้คิดถึงการเดินทางเข้ากรุงเทพมหานครครั้งแรกของตนเอง เป็นต้น

การจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามลักษณะการเข้าชมนั้น พบว่ามาในลักษณะของกลุ่มเพื่อนมากที่สุด ก็เนื่องจากว่าในกลุ่มเพื่อนแต่ละกลุ่มจะมีบุคคลที่เคยมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑสถานและได้แนะนำกันมาเที่ยวอีกเนื่องจากสถานที่และการจัดแสดงที่อนุญาตให้ถ่ายรูปได้ ส่วนใหญ่กลุ่มเพื่อนคือผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 25 ปี และ 25-34 ปี ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่อาจจะเคยใช้สิ่งของบางชิ้น และไม่เคยใช้หรือมีประสบการณ์ร่วมกับสิ่งเหล่านี้เลย แต่ทุกคนก็สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันได้จากสิ่งที่แต่ละคนได้รับรู้มา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในกลุ่มเพื่อนนั้นบางคนมีปัจจัยของการโหยหาอดีตอยู่แล้วจากการที่เคยได้รับรู้เรื่องราวในอดีตและอยากมาเชื่อมต่อกับสิ่งนั้นเข้ากับตนเองจึงมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑสถานและพาเพื่อนมาเที่ยวด้วย ซึ่งเพื่อนบางคนนั้นก็อาจจะมีการรับรู้ในลักษณะเดียวกันมาหรือมารับรู้จากเพื่อนที่นี้และนำไปบอกต่อจึงถือว่าเป็นการสร้างปัจจัยของการโหยหาอดีตขึ้นในตัวบุคคลดังกล่าว ซึ่งเป็นกรณีเดียวกับการเข้าชมในลักษณะของคู่รักที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมักจะเป็นผู้ที่สนใจในเรื่องราวของอดีตและนำพาคู่ของตนมาถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน สำหรับการเข้าชมในลักษณะของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายนั้น ทำให้เห็นปัจจัยของการโหยหาอดีตของสมาชิกในครอบครัวได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ การมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑสถานมาจากการแนะนำของลูกก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ลูกนั้นสนใจการโหยหาอดีตจากการที่ได้รับรู้มา และการพาพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวมาก็เพื่อจะมีตัวแทนของผู้ที่สื่อความหมายที่ชัดเจนมาบอกเล่าเรื่องราวในอดีตให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากคำตอบของกลุ่มตัวอย่างที่ว่า “เต็มเต็มได้ทั้งเราและลูกชาย คืออยากให้ลูกชายรู้ว่า สิ่งของสมัยก่อนเป็นอย่างไร มีวิวัฒนาการมาอย่างไร บรรพบุรุษที่ที่แปลงมาจนใช้ในปัจจุบัน” ซึ่งจากคำตอบนี้แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่หรือผู้สูงอายุในครอบครัวคือผู้สื่อความหมายที่สำคัญที่จะทำให้ตอบสนองการโหยหาอดีตจากการรับรู้ผ่านตัวเด็กในครอบครัวและสะท้อนให้เห็นว่าการจัดแสดงในบ้านพิพิธภัณฑสถานที่นำการโหยหาอดีตมาตีความและสื่อความหมายนั้นประสบความสำเร็จส่วนลักษณะของการเข้าชมคนเดียววันนั้นแสดงให้เห็นถึงความประทับใจของนักท่องเที่ยว

¹ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2553

ที่มีต่อบ้านพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆ รวมถึงการเป็นนักสะสมของกลุ่มตัวอย่างที่มีความต้องการจะมาซื้อของเล่นชนิดต่างๆ จากบ้านพิพิธภัณฑ์อีกด้วย

ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามความสนใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์นั้น แสดงให้เห็นว่าบ้านพิพิธภัณฑ์ได้มีการดำเนินการที่น่าประทับใจไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดแสดง การบริการ เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มาครั้งแรกล้วนส่วนใหญ่จะได้รับการประชาสัมพันธ์จากเพื่อนหรือคนในครอบครัว ซึ่งก็หมายถึงกลุ่มตัวอย่างที่มา 2-3 ครั้งนั่นเอง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างที่มา 4 ครั้งขึ้นไป ก็เป็นหนึ่งในคนที่พาเพื่อนมาเยี่ยมชมโดยกระจายกลุ่มกัน หรือมีการติดต่อในเรื่องของการทำการค้าโดยเฉพาะสินค้าที่สะท้อนการโหยหาอดีต รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่ได้เรียกได้ว่า “ขาประจำ” ที่เป็นคนคุ้นเคยของพิพิธภัณฑ์ที่ชื่นชอบการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์และเป็นนักสะสมของเล่นอีกด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นตัวแทนของพิพิธภัณฑ์เชิงโหยหาอดีตของบ้านพิพิธภัณฑ์ และจากการเก็บข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มาครั้งแรกล้วนส่วนใหญ่คือนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 25 ปี ลงมา มีความต้องการที่จะพบบุคคลในครอบครัวมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ซึ่งอาจจะเป็นคำตอบของการโหยหาอดีตที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และความสนใจในการบริโภคการโหยหาอดีตของกลุ่มตัวอย่างในอายุช่วง 25 – 34 ปี และ 25 ปี ลงมา ก็มีความต้องการบริโภคการโหยหาอดีตคล้ายๆ กัน คือ เป็นสถานที่ที่เคยได้รับรู้มา ความชอบในอดีตที่จัดแสดง ซึ่งเกี่ยวพันกับสถานที่ในแต่ละที่ที่กลุ่มตัวอย่างได้เดินทางไปท่องเที่ยวมาแล้วทั้งสิ้น ซึ่งจะยกตัวอย่างจาก ของเล่นสังกะสี ซึ่งจะพบได้ทั้งในบ้านพิพิธภัณฑ์ ตลาดสามชุก ตลาดอัมพวา

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการโหยหาอดีต ได้แก่ อายุและประสบการณ์ การโหยหาอดีตสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกเพศและทุกวัย ตามระดับของประสบการณ์การโหยหาอดีต ที่มี ระดับ (Susan L.Holak, William J.Havlena, 1992, page 2) คือ

1. การโหยหาอดีตอย่างง่ายๆ เกี่ยวข้องกับความเชื่ออย่างง่าย ๆ และปราศจากคำถามคือ ความเชื่อที่ว่าสิ่งต่างๆ ในอดีตดีกว่าปัจจุบัน ซึ่งจากคำตอบของทุกกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นตรงกันว่า การมาเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ทำให้เกิดความรู้สึกมีความสุขจากการที่ได้มาย้อนความทรงจำที่มีความสุข และจากการที่ได้เห็นการจัดแสดงหรือจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวก็ทำให้รู้สึกขึ้นไปอีกว่าชีวิตในอดีตเป็นชีวิตที่มีความสุข สงบและเรียบง่าย ซึ่งต่างจากการใช้ชีวิตในปัจจุบันที่มีปัญหาจากความกดดันในเรื่องต่างๆ

2. การโหยหาอดีตในลักษณะเชิงวิเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ถึง

เหตุการณ์ในอดีตมากกว่าการรับรู้หรือการกำหนดความรู้สึกกับเหตุการณ์ในอดีต อันจะหมายถึงการโหยหาอดีตเกิดขึ้นในกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 25 ปีลงมา ที่อาจจะไม่มีประสบการณ์ตรงกับสิ่งของหรือเรื่องราวที่จัดแสดงในบ้านพิพิธภัณฑ์ แต่เกิดความรู้สึกโหยหาอดีตและต้องการสถานที่ที่จะตอบสนองการโหยหาอดีตอันเนื่องมาจากการที่เคยได้รับรู้เรื่องราวในอดีตจากบุคคลในครอบครัว หรือจากสื่อต่าง ๆ นั้นเอง

3. การโหยหาอดีตที่มีการตีความและสื่อความหมาย บุคคลแต่ละคนวิเคราะห์ประสบการณ์การโหยหาอดีตด้วยตนเอง บ้านพิพิธภัณฑ์ได้นำการโหยหาอดีตมาตีความและสื่อความหมายผ่านการจัดแสดงไม่ว่าจะเป็น วัตถุที่ใช้ในการจัดแสดง การสร้างบรรยากาศ เช่น การเปิดเพลงย้อนยุค เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวแต่ละคนวิเคราะห์การโหยหาอดีตของตนเองได้และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับกลุ่มเพื่อนหรือบุคคลในครอบครัว ทำให้เติมเต็มความรู้สึกโหยหาอดีตได้เป็นอย่างดี

อาจกล่าวได้ว่าจากลักษณะการโหยหาอดีตสามระดับข้างต้นนั้น ตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความรู้สึกโหยหาอดีตได้มากที่สุดก็คือ สิ่งต่างๆ ที่เป็นตัวกระตุ้นที่เร้าความรู้สึกการโหยหาอดีตในแต่ละบุคคล ซึ่งจากความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า วัตถุที่ใช้ในการจัดแสดงของบ้านพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกโหยหาอดีตและตอบสนองการโหยหาอดีตไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะเรื่องราวหรือวัตถุที่ทำให้เกิดความสุขซึ่งพ้องกับการวิจัยของฮอลบรูค (Holbrook)(Holbrook, Morris B, 1993, page3) ที่ว่า บุคคลที่มีการโหยหาอดีตนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศหญิงหรือเพศชายที่จะมีความรู้สึกโหยหาอดีตมากกว่ากัน แต่ผลของการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า บุคคลแต่ละคนจะมีการโหยหาอดีตต่อสิ่งที่ทำให้เกิดความสุข เช่น ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาดี เช่น My fair lady เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็สะท้อนได้จากการนำภาพยนตร์เรื่องซาลิ แซบปลิน มาฉายที่โรงภาพยนตร์จำลองของบ้านพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกดี สามารถเรียกเสียงหัวเราะได้ทั้งจากเพศชายและหญิง ภาพยนตร์เรื่อง เรือนแพที่สะท้อนความรักของชายและหญิงและมีตราพระหว่างเพื่อนที่ลึกซึ้งจับใจ เพศหญิงมากกว่า เป็นต้น นอกจากนี้ความชื่นชอบในแต่ละห้องนั้นก็มาจากรสนิยมส่วนตัวของแต่ละบุคคลด้วย เช่น นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายรูปก็ให้ความสนใจการจัดแสดงของร้านถ่ายรูปเป็นพิเศษ ซึ่งการโหยหาอดีตก็เป็นลักษณะเฉพาะและรสนิยมของแต่ละบุคคล

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า บ้านพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่รองรับธุรกิจโหยหาอดีตในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบ้านพิพิธภัณฑ์ได้มีการนำเทคนิคในการจัดแสดงเพื่อการตีความและสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรมมาใช้กับการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบในการนำเสนอ ไม่ว่าจะเป็น การคัดเลือกวัตถุที่นำมาจัดแสดง วัตถุที่จัดแสดงในบ้านพิพิธภัณฑ์จะเป็นสิ่งของที่ได้รับความนิยมที่อยู่มาก 2500 และในหลังยุค 2500 สิ่งสำคัญที่สุดในการคัดเลือกวัตถุที่นำมาจัดแสดงคือ วัตถุเหล่านั้นต้องเป็นของจริงไม่ใช่ของเลียนแบบ เช่น ตู้ขายยาที่ได้รับบริจาคจากร้านขายยาในจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งการคัดเลือกวัตถุที่ใช้ในการจัดแสดงมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นสิ่งเร้าหรือสิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเห็นภาพในอดีตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีการนำเทคนิคของการตีความและสื่อความหมายโดยมีรูปแบบการจัดแสดงที่นำการโหยหาอดีตที่มีการตีความและสื่อความหมายผ่านรูปแบบการจัดแสดง ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวแต่ละคนวิเคราะห์ประสบการณ์การโหยหาอดีตด้วยตนเองกล่าวคือ บ้านพิพิธภัณฑ์อาจจะไม่มีการทำป้ายข้อมูลคำอธิบายเพิ่มเติมในทุกๆ ห้อง แต่รูปแบบการจัดแสดง ไม่ว่าจะเป็น วัตถุที่นำมาใช้ในการจัดแสดง การสร้างเรื่องราวและบรรยากาศในแต่ละห้อง ก็ล้วนแล้วแต่กระตุ้นความรู้สึกต่างๆ ของนักท่องเที่ยว การอนุญาตให้จับต้องวัตถุและถ่ายภาพได้ทำให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์(Interactive) กับวัตถุโดยตรงก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้และความเพลิดเพลินแล้ว ยังทำให้เกิดความรู้สึกโหยหาอดีตตามอีกด้วย เช่น การเปิดเพลงย้อนยุค บ้านพิพิธภัณฑ์ได้มีการสร้างบรรยากาศโดยการเปิดเพลงในจุดที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น การเปิดเพลงย้อนยุค ไม่ว่าจะเป็นเพลงของสุนทราภรณ์ เพลงของสุเทพ วงศ์กำแหง เพลงของชรินทร์ นันทนาคร เป็นต้น บริเวณชั้นสามที่จัดแสดงเป็นร้านขายแผ่นเสียงและมีเก้าอี้หนึ่งพัก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้ฟังเพลงไปพร้อมกับการชมการจัดแสดงห้องต่างๆ บนชั้นสาม และการเปิดเพลงบริเวณตลาดริมน้ำในอาคารหลังที่สองก็เช่นเดียวกัน ซึ่งจุดนี้เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวจะมานั่งพักผ่อนแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันจากการเข้าชม การดื่มกาแฟ ตรงบริเวณร้านกาแฟจำลองคลอด้วยเสียงเพลงย้อนยุค เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถกระตุ้นความรู้สึกโหยหาอดีตของนักท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสิ่งเร้าต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับประสบการณ์การโหยหาอดีตที่มีการตีความและสื่อความหมายนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความรู้สึกโหยหาอดีตไปพร้อมๆ กับการกระตุ้นการโหยหาอดีตของคนให้เด่นชัดยิ่งขึ้น หลายแห่งๆ

อาจเป็นการจำลองเช่นเดียวกับบ้านพิพิธภัณฑ์ หรือใช้สถานที่จริงเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือในการท่องเที่ยววัฒนธรรมกับการโยยหาอดีตคือ ความจริงแท้ที่นักท่องเที่ยวต้องการจะได้รับหรือสัมผัส อาจกล่าวได้ว่าบ้านพิพิธภัณฑ์ มีองค์ประกอบของความจริงแท้ในมรดกวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัด ตั้งแต่วัตถุที่นำมาจัดแสดง ซึ่งเป็นของบริจาคและเป็นของสะสมในช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2500 ขึ้นไป เพราะเป็นของที่อยู่ที่อยู่ในบ้านของผู้บริจาคจริงๆ เมื่อนักท่องเที่ยวได้เห็นวัตถุที่จัดแสดงก็ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้รูปแบบการจัดแสดงก็ช่วยตอกย้ำให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ผนวกกับประสบการณ์ตรงของนักท่องเที่ยวที่เคยได้เห็น ได้สัมผัสอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑ์ที่จะทำให้สถานที่และสิ่งประกอบน่าเชื่อถือและดูเหมือนจริงตามแนวคิดที่ว่าด้วยความจริงแท้ในมรดกวัฒนธรรม

นอกจากนี้จากการที่บ้านพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงการจำลองร้านต่างๆในตลาดซึ่งทำให้เห็นภาพวิถีชีวิตและกลิ่นไอของอดีตนอกเหนือไปจากวัตถุที่เป็นของจริงแล้ว การจำลอง ในลักษณะนี้ก็คือการเลียนแบบของจริงที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกโยยหาอดีตอย่างแท้จริงในความรู้สึก อันเนื่องมาจากความทรงจำที่ค่อยๆย้อนมาถึงแม้ว่าบ้านพิพิธภัณฑ์จะขาดวิถีชีวิตจริงๆที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความจริงแท้ แต่ก็ทำให้เกิดความรู้สึกโยยหาอดีตที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวขึ้นมา หากลองเปรียบเทียบกับตลาดเก่าต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมวิถีชีวิตภายในบ้านของคนที่ย้ายอยู่จริง นักท่องเที่ยวอาจจะไม่ได้รู้สึกโยยหาอดีตและเข้าใจได้เท่ากับการเดินชมในพิพิธภัณฑ์ที่มีการลำดับเหตุการณ์หรือจัดให้เป็นระบบ ซึ่งจะทำให้เกิดกระตุ้นจินตนาการที่ชัดเจนกว่า อาจกล่าวได้ว่า การจำลองอดีตที่ไม่ได้บิดเบือนความจริงแท้ไปคือ เครื่องมือที่ดีที่สุดรูปแบบหนึ่งที่ทำให้รู้สึกโยยหาอดีตและตอบสนองความรู้สึกโยยหาอดีต อย่างดีเช่นกัน

ในขณะที่อยู่กับบ้านพิพิธภัณฑ์ยังมีบรรยากาศของความเป็นบ้านที่ทำให้รู้สึกอบอุ่นมากกว่าจะให้ความรู้สึกให้คิดในแง่เชิงพาณิชย์ เช่น เพลินวาน ที่นักท่องเที่ยวจะรู้สึกว่า การจัดแสดงในเพลินวานนั้นเป็นการจำลองเหมือนกันกับบ้านพิพิธภัณฑ์ แต่ทำให้รู้สึกในเชิงพาณิชย์มากกว่าและความเชื่อถือในวัตถุย่อมน้อยลงไปด้วย เนื่องจากคิดว่าไม่น่าจะเป็นของจริงทั้งหมดเหมือนบ้านพิพิธภัณฑ์

จากการศึกษาแนวคิดที่ว่าด้วยความจริงแท้ในงานท่องเที่ยววัฒนธรรมนั้น สิ่งสำคัญที่สุดของความจริงแท้คือ การกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของมรดก

วัฒนธรรมจากการสัมผัสความจริงแท้ของมรดกวัฒนธรรมแต่ละประเภท จากจุดประสงค์ของบ้านพิพิธภัณฑ์นอกเหนือไปจากการได้รับความรู้แล้ว สิ่งสำคัญที่เน้นย้ำก็คือ การเห็นคุณค่าของสิ่งของใกล้ตัว เพราะวัตถุที่สร้างขึ้นมาแต่ละชั้นล้วนมีเรื่องราวและถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ จากตัวของมันเอง จริงอยู่ว่านักท่องเที่ยวรุ่นใหม่หรือรุ่นเก่าๆ ไม่สามารถย้อนเวลาไปเก็บสะสมของเก่าในอดีตได้ทุกชนิด แต่เป็นแรงบันดาลใจให้เก็บสิ่งของในปัจจุบันซึ่งต่อไปในภายหน้าก็จะเป็นของเก่าที่มีคุณค่าเช่นเดียวกับวัตถุที่นำมาจัดแสดง

สรุปผลการวิจัย

บ้านพิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตอบสนองการโหยหาอดีตของผู้เข้าชมได้ ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจความหมายของและวัตถุประสงคในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่นอกจากจะให้ความรู้และทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งของที่เป็นตัวแทนของเรื่องราวในอดีตแล้ว ยังสามารถเติมเต็มความรู้สึโหยหาอดีตของผู้เข้าชมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ถือได้ว่าการจัดการของบ้านพิพิธภัณฑ์ประสบความสำเร็จแม้ว่าจะเป็นเพียงพิพิธภัณฑ์เอกชนขนาดเล็ก แต่จากความตั้งใจของผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ที่ใส่ใจในรายละเอียดต่างๆ ในการจัดพิพิธภัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการให้บริการที่สร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าชม การหารายได้ในางานของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นตัวอย่างอันดีให้แก่พิพิธภัณฑ์อื่นๆ นำไปปรับใช้ให้เหมาะสม โดยเฉพาะการนำเทคนิคของการตีความและสื่อความหมายโดยมีรูปแบบการจัดแสดงที่นำการโหยหาอดีตที่มีการตีความและสื่อความหมายผ่านรูปแบบการจัดแสดง เนื่องจากพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ล้วนเป็นสถานที่ที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของที่มีเรื่องราวและมีคุณค่า หากนำมาปรับใช้ก็จะเป็นประโยชน์ในแง่ของการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจและความต้องการที่จะมาเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ก็เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาหาความรู้ในขั้นแรก

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- พัฒนา กิตติอาษา(บรรณารักษ์).(2546).มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย.กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(2547). โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 1 สร้างเครือข่ายและสำรวจสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- เอนก นาวิกมูล.(2544).เที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์.กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Christina Goulding) .**An Exploratory study of age related vicarious Nostalgia and Aesthetic consumption.** 29 Association for Consumer Research542(2002).
- Holbrook,Morris B.**Nostalgia and consumption preferences: Some emerging patterns of consumer tastes.**Journal of Consumer Research 246(sep 1993).
- Susan L.Holak,William J.Havlena. **Nostalgia: An exploratory study of themes and emotions the nostalgic experience.**19 Association for Consumer Research380(1992).

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- “ปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทย : กรณีศึกษาบ้านไร่กาแฟ เก้า-เอ็ด-บอกรก(เอกมัย).”
<<http://sukkunsi.multiply.com/reviews/item/3>>.ตุลาคม 2551.
- “Nostalgia.” <<http://sukkunsi.multiply.com/reviews/item/2>>.ตุลาคม 2551.